

The background of the cover is a close-up photograph of a fish, likely a salmon or trout, with its mouth wide open. It is holding a red and white spinner lure. The fish's scales are detailed, and its eyes are large and focused. The background behind the fish is a dense field of green grass or reeds.

Brev nr

1

SVÄNGSTA-skolan

En brevkurs tillägnad Er som säljer fiskedon

Det handlar om

Våra sportfiskar

Deras vanor

Hur de fiskas

**Sportfiskets
historia**

Fiskevård m. m.

SVÄNGSTA - SKOLAN

Svängsta-skolan är utgiven av AB Urfabriken, Svängsta,
i samarbete med
Cykel- och Sporhandlarnas Riksförbund
och Sveriges Järnhandlareförbund.

I kursen ingår 6 brev, som kommer med tio dagars mellanrum.
Varje brev avslutas med några frågor på vilka de rätta svaren återfinns
i det följande brevet. Svar på dessa frågor skall *inte* skickas in till skolan.
Naturligtvis är du välkommen med alla frågor och problem som du even-
tuellt ställs inför under kursens gång.

All korrespondens adresseras till Svängsta-skolan, Box 52, Vällingby 1.

Kursledningen

Direktör Göte Borgström
Ombudsman David Rönn
Direktör Gunnar Wickman

Medarbetare: *Redaktör Olle Birkesten*
Redaktör Nils Färnström
Konsulent Stig Hedenberg
Sporhandl. Sigge Källberg
Redaktör Curt Lindbè
Laborator Gunnar Svårdson

Kurssekr.: *Carl-Erik Rawander*

Svängsta - skolans diplom

Hela kursen avslutas med ett examensprov (givetvis frivilligt) som bif. brev 6.
Diplom och hedersnål får du sedan ditt prov godkänts av Kursledningen.

Käre kursdeltagare!

Välkommen till Svängsta-skolan!

En sällsam skola, kanhända. Men det rör sig också om ett sällsamt ämne. Du säljer nämligen inte linor, rullar, beten och spön. Nej, vad du säljer är fritiden! Vad dina kunder vill ha är vila och avkoppling . . . Spänning och äventyr . . . Samhörigheten med naturen . . . Öringen på spett över flammande lägereld eller en havsfärsk torsk på köksbordet en gråkall novemberdag. Det är *så* vi önskar, att du skall se din uppgift.

Men det krävs en hel del kunnande för att betjäna de många kundkategorier, som du ständigt kommer i kontakt med i ditt arbete — från experter, allvetare och söndagsfiskare till rena noviser i olika åldrar och av båda könen.

Vi hoppas och tror, att den här kursen skall ge dig en bra överblick över det omfattande, intressanta och krävande arbetsfält, som du valt.

Vi önskar också, att du skall glädja dig över kursen och med förväntan se fram mot varje nytt brev. Just idag välkomnar vi dig att följa med till fiskarnas fascinerande värld.

Med hälsningar

Kursledningen

Sport fiskets HISTORIA

Från spömete till casting

Sportfiske är en hobby med månghundraåriga anor. När den första "sportmetaren" kastade ut sitt bete vet man inte, men man vet, att fiske med spö och flugor bedrevs redan på 1400-talet i England.

I början av 1800-talet hade här i Sverige bland husbehovsfiskare utvecklats en primitiv spöfisketeknik, som i viss mån påminner om sportfiske. Man kastade såväl flugor som drag med hemmagjorda spön och rullar. Det är dock från England vi och världen i övrigt har fått impulserna till sportmässigt fiske, som det bedrivs idag.

I början av 1900-talet hade en del svenskar börjat med flug- och spinnfiske. Gästande engelsmän hade visat vilka möjligheter det fanns för lax-

fiske i floder och älvar. Men det var både omständligt och dyrbart att importera sportfiskeredskap från England och det var därför en mycket liten klick fiskeintresserade som sysslade med regelrätt sportfiske med spö, rulle och lina.

På 20-talet började sportfiskeintresset öka. Vi fick hit de första amerikanska multiplikatorrullarna och de korta enhandsspöna. År 1917 hölls i Älvkarleby de första större sportfisketävlingarna, och ett par år senare bildades Svenska Sportfiskareförbundet. De moderna redskapen hade dock ej slagit igenom utan man använde i stor utsträckning engelska silextrullar och liknande redskap t. ex. tunga, onödigt långa spön, som idag räknas till museiföremålen.

Spinnfisket slår igenom

Snart började emellertid amerikanerna komma igång med tillverkning i större skala av moderna sportfiskeredskap, och vår import av dessa redskap ökade för varje år.

Rullarna var emellertid långt ifrån perfekta, och många nybörjare avskräcktes av svårigheten att kasta. Haspelrullen var praktiskt taget okänd, trots att den långt tidigare upfunnits i England.

Det stora genombrottet

för svenskt sportfiske kom under andra världskriget. När importen från England och USA avstannade började en av de svenska sportfiskarna, direktör Göte Borgström vid AB Ur-fabriken i Svängsta, att experimentera med spinnrullar.

Det var början till den svenska industrin på sportfiskeredskapens område, som inte bara gjorde oss självförsörjande när det gällde spön, rullar och beten m. fl. redskap, utan som även i hög grad stimulerade sportfiskets utbredning i vårt land. Utvecklingen har sedan gått i ett allt snabbare tempo och sportfisket har blivit en folksport.

Allt eftersom vi fick fram billiga och bra svenska haspelrullar ökade intresset även för haspelfisket. Sportfisket på västkusten har efter kriget utvecklats i oanad grad med ökad användning av såväl spinn-, haspel- som flugfiskeredskap.

Parallellt med det ökade intresset och den växande svenska fiskeredskapsproduktionen har även möjligheterna att bedriva sportfiske ökat i hög grad. Allt fler fiskevatten har

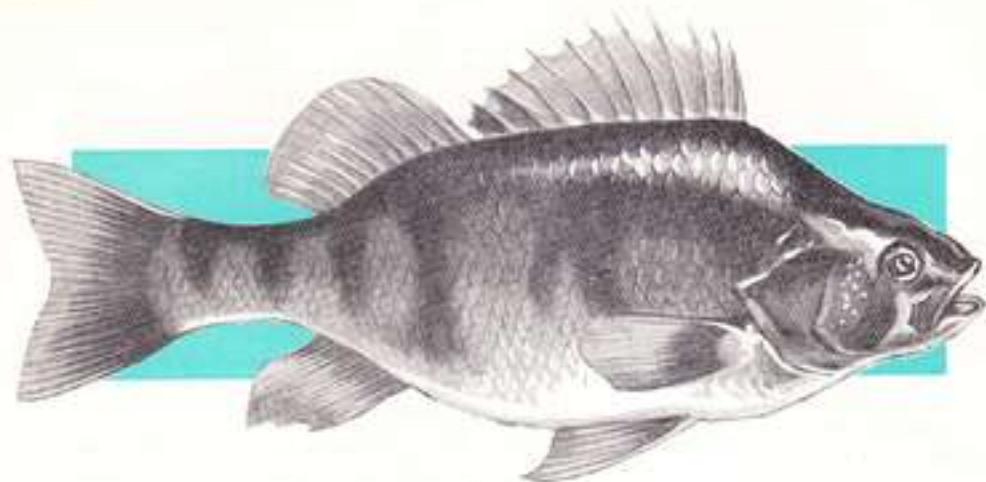
gjorts tillgängliga mot fiskekort, och genom bildandet av Fiskefrämjandet (FFF) skapades ett fiskevattensregister för allmänheten.

Casting - en ny idrott

Ur sportfisket har en ny idrott vuxit fram nämligen *casting*, en relativt ung företeelse som går framåt med stormsteg. Förr i tiden kallades dessa tävlingar något missvisande för sportfisketävlingar. År 1959 bestämdes på Svenska Sportfiskareförbundets årsmöte att tävlingsformen skulle benämnas *casting*. Tävlingsreglerna är nu internationella och man tävlar både med flug-, spinn- och haspelutrustning. År 1957 hölls i Kiel VM för första gången och vi har nu även SM och DM. De aktiva kastarna inom Svenska Sportfiskareförbundet är anslutna till Riksidrottsförbundet. Casting har betytt mycket för tillverkningen av redskap, då denna tävlingsform ställer stora krav på både rullar och spön.

De bästa längdresultat som har uppnåtts under de senaste tre VM i casting är följande:

Fluga, enhands, fiskeklass	
Arne Jacob Schultz, Norge	45,56 m
Fluga, enhands, friklass	
Rune Fredriksson, Sverige	51,21 m
Fluga, tvåhands	
J. Kolseth, Norge	62,79 m
Spinn, 18 g, fiskeklass	
Rune Fredriksson, Sverige	91,53 m
Spinn, 18 g, friklass	
Rune Fredriksson, Sverige	122,20 m
Haspel, 10 g, fiskeklass	
Curt Johansson, Sverige	66,03 m
Haspel, 30 g, friklass	
Myron Gregory, USA	160,48 m

ABBORREN

Kännetecken: Rödaktiga bukfenor, ryggen svartgrön med sex mörkare tvärband på grön-gula sidor. Gällock med togg. **Förekomst:** I sött och bräckt vatten upp till fjällregionen. **Normal vikt:** 0,2–1 kg **Max vikt:** 3,5 kg

Lektid: April–maj **Lämpliga sportfiskesätt:** Spinn, haspel, mete, pimpel **Beten:** Spinnare: ABU-spinnaren, ABU Sonette, Flax-spinnaren, Tandem-spinnaren och mindre skeddrag med rött som t. ex. Toby och Safir.

Abborren torde vara den fisk, som mest lockar fritidsfiskaren ut till vattnen. Fiskare i hundratusental pimplar abborre varje vintersöndag. Metare och spinnfiskare ägnar sig åt abborren när inget annat finns att få, t. ex. under gäddans lektid, och på högsommaren, då hon sökt sig ut på djupet.

Abborren förekommer allmänt lik-

som gäddan, men mycket talrikare än denna. Abborren är därför inte så känslig för beskattning. Tvärtom anses ett hårt fiske efter abborren vara välgörande för beståndet, vilket annars lätt blir småvuxet. De så kallade tusenbröderna — abborrar som slutar att växa vid 10–15 cm längd — är ett exempel på hur det går, när alltför många munnar skall dela en mager kaka.

Abborrens jaktvanor

Abborren är en typisk rovfisk, som jagar det mesta av lämpligt format, maskar, vatteninsekter, kräftdjur, småfisk osv.

Ju större abborren blir, desto större föda kräver den. Det är därför vanligt, att abborrar av olika format uppträder på helt olika platser i en sjö beroende på var lämplig föda finns att få.

I en sjö går småabborren grunt och lever på plankton och mindre bottenjur, medan den större går djupare och jagar nors, siklöjor m. m. I en annan sjö kan fördelningen vara rakt motsatt.

I saltsjön är regeln, att den stora abborren går grunt och den mindre på djupet. På grund av abborrens specialisering på olika slag av föda talar man ofta om norsabborre, kräftabborre, grundvattensabborre osv.

Färg efter miljön

Abborren tar också färg efter miljön och man kan i samma vatten påträffa både bleka djupvattensabborrar och mörka grundvattensabborrar med granna färger.

Den abborre, som jagar småfisk, uppträder oftast i stlm, medan t. ex. skärgårdens grundvattensabborre, som huvudsakligen lever av bottenjur, vanligen går var för sig eller i smågrupper.

I ett stlm jagar alla gemensamt. Detta gör att man kan råka ut för en verklig "huggsexa" och få känslan av att det inte är enskilda fiskar man handskas med. Då gäller det att manövrera så att man hela tiden jakten pågår håller stlmet samlat

och kan ta det mesta möjliga ur det. Det är inte så lämpligt att ta en rökpaus och beundra fångsten, när man fått första fisken, så som man kan göra när man tagit en gädda, för då kan stlmet hinna försvinna.

Abborrens trivseltemperatur

Abborren är en värmeälskande fisk. När en värmebölja inträffar på sommaren, samlas den mot stränder och grynnor. På hösten lämnar den tidigt grundvattnet, som ju är det som först avkyls. Vid tiden för isläggningen slår den mer eller mindre i dvala på djupet vatten.

En period av fullständig inaktivitet kan drabba den större abborren i februari—mars, när den ej kan jaga i det absoluta mörker, som råder under tjocka isar och djup snö. Mest påtagligt framträder abborrens temperaturkänslighet på hösten och vintern i närheten av utfallande vattendrag. När dessa kommer med vatten, som är varmare än sjövattnet, samlas mycket abborre utanför mynningen. Men så snart vädret slår om och strömvattnet blir kallare än sjövattnet, försvinner all abborre från omgivningarna. Denna känslighet, som kan gälla bråkdelar av en grad, går igen i många olika sammanhang.

Vill stå i skuggan

Abborren vill stå i skugga och ha utsikt över ljusare omgivningar. Därför ställer den sig på sommaren gärna under broar, bryggor och båtar. Under vintern står den vid råkar eller under snöfläckar på eljest klar is.

Abborrens lekvanor

Lektiden inträffar på våren och försommaren ett par veckor efter gäddans lek. I grunda och tidigt uppvärmda vatten sker leken redan i april. I djupa och kalla sjöar kan den dröja ända till midsommar. De första abborrarna leker inne vid stränderna, till och med innanför vassarna. Allt eftersom värmen kommer flyttas emellertid leken ut på djupare vatten och koncentreras då främst till grynor, uddar och strömmande sund. Även åmynningar är omtyckta lekplatser.

Abborren hugger även under lektiden

I motsats till gäddan slutar inte abborren att inläga föda under lektiden. Den kan då fångas på spinn, haspel, mete och pimpel.

Simblåsan

hos abborren är helt slut. Det gör att den under hösten och vintern

har svårt att hinna anpassa gastrycket i blåsan efter tryckförändringarna i vattnet. Resultatet blir att abborren är "trögflirtad", så snart lufttrycket faller, men pigg att nappa, när barometern stiger på nytt eller när det faller tung våtsnö på isen och höjer vattentrycket.

Abborrens vikt

En trehektos abborre är normalt 6—7 år, enkilos 8—15 år. Tusenbröderna kan bli över 25 år. Honorna växer betydligt snabbare än hanarna, och når i allmänhet större vikt. Abborrens kött är mycket välsmakande.

Fångstmetoder

Fritidsfiskaren använder spinn- eller haspelspö, metspö och pimpel. Yrkesmässigt fångas den mesta abborren i nät och storryssjor.

Ogräsfisk - foderfisk

Det kan tvistas om, vad som menas med begreppet ogräsfisk. Man är nog i allmänhet ense om att sådana fiskar som sarv, björkna, faren och ruda är snyltgäster, som ej gör någon nytta, sett ur mänsklig synvinkel. Men när man kommer till sutaren, braxen, gersen, mörten m. fl. delar sig åsikterna.

Sutaren kan dock ätas. Mörten är gäddans betesfisk och gör nytta genom att underhålla gäddbeståndet. Men gersen är odräglig, då man metar abborre på våren. Och braxen är ett enda nålbeev.

Om man lägger fiskevårdssynpunkter på frågan, så är emellertid all fisk ogräsfisk som minskar värdet av vattnets totala fiskbestånd. Gäddan är sålunda ogräsfisk i öringsvatten. Mörten är ogräs, när den finns i avsevärt större mängd än behovet av betesfisk. Braxen är ogräs, när den blir så talrik att individerna blir svältfödda och småväxta. Detsamma gäller abborren. Ifråga om gersen så är denna en mycket omtyckt foderfisk för gös och ål. Den jagas även av gäddan och abborren. Man kan således med fog påstå, att varje vatten har sin egen ogräsfisk.

Fiskarnas sinnen

Hörseln Om man menar, att hörsel förutsätter hörselorgan liknande däggjurens, så skulle endast ett fåtal fiskarter ha hörsel. Men man menar man förmågan att uppfatta ljud, så har våra fiskar en mycket effektiv hörsel.

Det är sidolinjerna hos fiskarna som gör det möjligt för dem att följas åt i stäm, när vattnet är så oklart att de inte kan se varandra. De hjälper fiskarna att lokalisera småfisk och höra när andra fiskar flyr eller jagar.

Sidolinjerna består av en rad nervmyuningar i huden och ser ut som en rad av små prickar längs vardera sidan. Det är detta hörselsinne som gör att "ljudet" från ett drag eller en spinnare har så stor betydelse.

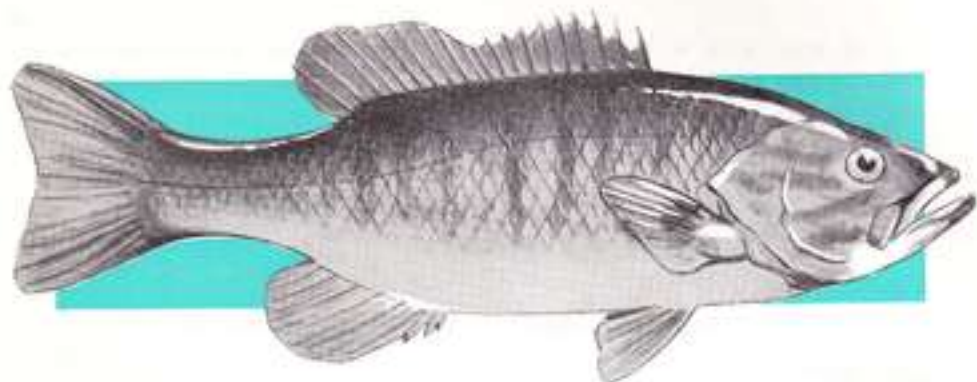
Synen hos fiskarna är så skarp att de kan särskilja tecken (bokstäver) på bitar av papp. Fiskarnas syn är i regel inställd på närseende. Den bästa synvinkeln har de, när ett föremål passerar mitt för endera ögat. Rakt framåt ser fisken sämre. En del fiskarters ögon är inställda för mörkerseende.

Lukten Luktformågan ger fiskarna möjlighet att skilja mellan individer av egna arten och mellan andra fiskarter och vattenväxter. För nattjägarna torde dock luktsinnet vara väl så utvecklat som synsinnet. De typiska bottenfiskarna såsom torsken, laken, malen, sutaren m. fl. har ofta skäggtömmar vilka är försedda med luktorgan. I övrigt fungerar skäggtömmarna som känselspröt. På de flesta fiskar är emellertid luktsinnet förlagt till nosen, och hur känsligt det kan vara framgår av ett känt exempel. Om man stieker en hand i vattnet i övre delen av en laxtrappa, så vänder omedelbart all lax som varit på väg upp, även den som saknat möjlighet att se sin fiende. Det torde också vara det fina luktsinnet, som leder laxen tillbaka till födelseälven efter uppväxtåren i havet.

Smaken Fiskarnas smak är så utvecklad att de känner koksalt redan i en koncentration av endast 0,00023 procent samt socker i 0,00072 procent. De kan skilja mellan olika sockersorter samt mellan dessa och sockarin.

Känslen Fiskarna reagerar för en PH-ändring (surhetsgraden i en lösning) av endast 0,04 enheter samt en temperaturdifferens om endast 0,03 grader C.

Det finns ingen objektiv möjlighet att mäta hur stark smärta fisken upplever t.ex. vid krokfiske. Men deras sinnen i övrigt är sådana att det är helt obefogat att kalla dem tröga och okänsliga. Man bör därför avliva dem snabbt.

BASSEN

Kännetecken: Bronsgröna sidor samt rygg, gulvitt buk, tre mörka strimmor går från ögat ut över gällocken. Fenor och ryggens tvärbånd påminner om abborrens.

Normal vikt: 1—2 kg.

Max. vikt: 7 kg.

Förekomst: I kyligt, men inte för kallt, lugnt flytande, sött vatten och i relativt stora, djupa, klara sjöar. Förekommer

allmänt i Nord-Amerika. Ur-fabriken förbereder utplanteringar i lämpliga svenska sjöar och vattendrag.

Lektid: Maj—juni

Sportfiskesätt: Spinn, haspel, fluga

Beten: Skeddrag; *Record Favourite*; *spinware:* ABU-spinnaren Reflex, ABU Sonette; *wobbler:* Hi-Lo; *flugor:* Silver March Brown, Teal & Red, Dyson, Peter Ross.

Bassen är i konkurrens med laxen och öringen Amerikas sportfisk nr 1. Dess oöverträffade kraft och stridbarhet som sportfisk och dess välsmakande kött gör att den varje år lockar miljoner amerikanska sportfiskare till hårda nappatag.

Redan år 1956 skickades genom Ur-fabrikens försorg ett antal årsgammal bass från Amerika till odlingsdammar i Danmark och Sverige.

Det är avkomman av denna bass, som senare, i samråd med Fiskeri-

styrelsen och sportfiskeklubbar, skall planteras i olika svenska sjöar.

Bassens vanor

Bassen är en utpräglad rovfisk. Den är utrustad med ett stort antal nål-liknande tänder, som hjälper den att snabbt hugga och hålla fast födan, som den sväljer hel.

Den unga bassen livnär sig på olika vattenväxter och organismer, medan den större fisken mest lever på ogräsfisk. Bl. a. jagar den abborre och har småabborren, tusenbröderna till favoritträtt.

I rinnande vatten håller bassen gärna till i det lugna bakvattnet av en djup hölja. I öppet vatten ställer den sig i skuggan av en sten för att snabbt kunna överraska sitt byte. Tidigt i gryningen söker sig bassen in på grunt vatten där betesfisken håller till. Den går så långt upp mot land, att ryggenorna visas över vattenytan. Just då kan en morgonpigga fiskare göra fina fångster.

Under dagen håller bassen till på djupare vatten långt från land. Mot kvällen kan man ofta se den plaska omkring i ytan långt ute och den kan vara livlig i månsken. Men när det är mörkt ligger den vanligen stilla på botten tills hungern "väcker" den i gryningen. När vattnet på hösten blir kyligare minskar bassens aptit och den söker sig ut på djupare vatten.

Omkring november månad slutar den i det närmaste att äta och växer under vintern litet eller intet. Sedan ser man den sällan förrän i mars—april då isen går upp. Det är mycket sällsynt att man får en bass under isfiske.

Bassen leker

Bassen är lekmogen vid 4—6 års ålder. Leken pågår under maj—juni beroende på temperaturen i vattnet, som bör vara ca 16 grader. Lekplatsen är belägen på grus eller stenbotten på 1—4 meters djup.

Bassen sportfiskas

Bassen tas på fluga, spinn och haspel. Den spännande kampen med bassen ger sportfiskarna en sällsynt tjesning. Med meterhöga hopp och kraftiga rusningar försöker den envist och intelligently att bli av med den retfulla kroken.

De närmaste åren kommer att bli betydelsefulla för bassens utbredning i Sverige. Med normala klimatförhållanden, tillmötesgående från lokala myndigheter och sportmässiga hänsyn från stora skaror fritidsfiskare, kommer vi snart att kunna glädja oss över en hissnande fight med en helsvensk bass.

GÄDDAN

Kännetecknen: Endast en ryggfena, som sitter långt bak, mörkgrön rygg, gulvit buk, fläckmönstrad på sidorna.

Förekomst: I sött och bräckt vatten upp till fjällregionen.

Lagligt minimimått: 40 cm

Normal vikt: 0,5—3 kg

Max. vikt: Över 20 kg

Lektid: Mars—maj

Lämpliga sportfiskesätt: Spinn, haspel

Beten: Wobbler: Hi-Lo, ABU
Killer; spinnore: ABU-spinnaren, ABU Sonette; skeddrag: Hazard, Mörtblänk

Gäddan hör sedan gammalt till de mest åtrådade sportfiskeobjekten. Man skiljer mellan grundvattensgäddor och djupvattensgäddor. De förra vistas på grunt vatten, där de jagar mört och annan grundvattensfisk, och djupvattensgäddorna håller till i vattens öppnare och djupare delar. Här utgörs bytet i saltsjön av

strömming och i insjöarna av siklöja, nors och abborre.

Jakt- och viloperioder

Gäddans rovgirighet och konsumtionsförmåga är enorm. Det är därför angeläget att hindra hennes utbredning i vatten med äldre fiskslag.

När hon jagar, fyller hon ofta magen till bristningsgränsen. På en fångad gädda kan man ofta få se hur det sist fångade bytet sticker upp ur halsen.

När gäddan jagat färdigt, behöver hon också en väl tilltagen tid för att tillgodogöra sig födan. Dessa perioder, då gäddan inte jagar — inte är *i hugget* — anses i allmänhet räkna 14 dagar.

Huggliderna varierar

I själva verket har gäddor av olika storlekar helt olika tider. Ju mindre de är, desto tätare kommer huggliderna. Gäddor på $\frac{1}{2}$ —1 kg tycks hålla sig ungefär till fjortondagarsperioder, medan större gäddor kan behöva både 3 och 4 veckor för matsmältningen. Att ange exakta tider är inte möjligt. Det kan bl. a. bero på vattnets temperatur — matsmältningen går t. ex. långsammare vintertid. Det finns även gäddor, som lever i vatten, där det är så ont om föda att de ständigt är i hugget.

Gäddans lekvanor

Normalt är lekplatsen belägen i grunda och skyddade vikar, där vårsolen tidigt värmer upp vattnet. Vid ihållande kallt och blåsigt väder kan lekgäddan utebli från de vanliga lekplatserna och förrätta leken på djupare vatten. Sena vårar förekommer lek under isen. Grundvattensgäddan kommer alltid först, ungefär vid tiden för islossningen. Djupvattensgäddan kan i vissa fall bli lekmogen en hel månad senare. Smågäddorna blir ofta färdiga före de större. Gäddan hugger inte under leken.

Hon trivs i kyliga vatten

Gäddan är till sin natur närmast en kallvattensfisk, som undviker alltför sommarvarmt vatten. Då försvinner hon ut i de svalare djupen och sprider sig i olika vattenskikt. I stora och djupa sjöar är därför gäddfisket på sommaren föga givande. I grunda sjöar och vattendrag där gäddan inte har samma möjlighet att rymma fållet, blir hon istället slö och äter litet.

När sommarvärmen släpper och grundvattnet svalnar sker en förändring i gäddans uppträdande och hon blir mer aktiv än flertalet övriga sötvattensfiskar. Då kommer hon in mot stränder och vikar och blir på nytt åtkomlig för fiskaren.

Svårberäknelig

I många vatten uppehåller gäddan sig på helt andra platser då hon jagar och då hon vilar. Hon uppsöker helst trivselttemperaturen ute på djupet för att vila. Men hennes betesfisk, som är "varmare", uppträder oftast på grundvattnet. När gäddan på sommaren kommer i hugget, kan hon alltså tvingas att för en dag — kanske bara för några timmar — uppsöka betesfisken på grundvattnet och man kan då göra en lyckad fisketur.

Att gäddfisket har högsäsong på hösten beror på, att hon då står samlad och åtkomlig på grundbottnarna. Dessutom hugger gäddan efter bete även mellan huggtiderna, fastän hon inte avser att svälja det. Hon hugger då bara betet och spottar sedan ut det. De dagar hon är i hugget börjar gäddan svälja så snart hon tagit betet, och man förlorar sällan en fisk som huggit.

Hugger i sol och regn

Då gäddan är i topphugg tycks inget väder avhålla henne från aktivitet. Det kan bli goda resultat i sol och stiltje, mitt på dagen och i hetaste värmeböljan. Efter en huggperiod är det väderleken som avgör om det skall bli någon fångst. Slår vädret om — det blåser upp och blir molnigt, kanske kommer en regn-skur — så börjar det strax hugga bättre. Mot slutet av en viloperiod blir gäddan allt lättare att påverka och vid gott fiskeväder, kan man uppnå strålande resultat strax före den egentliga huggperioden.

Gäddan har inte svallkött

Gäddans ovillighet att hugga mellan huggperioderna beror inte, som man tidigare trott, på att hon har sval-

kött, som ömmar, och att hon saknar tänder. Det är fullt klarlagt, att gäddan regelbundet ömsar tänder. Naturligt nog är tänderna litet mer åtgångna omedelbart efter en huggperiod. Och kanske litet fulltaligare omedelbart före nästa period, då även de lösa tänderna sitter kvar på grund av att de inte utsatts för några påfrestningar.

Fångstmetoder

Sportfiskarnas redskap är framför allt spinnspöt, men även slantfiske förekommer ännu på vissa håll. Dragrodd är vanlig, liksom angel-fiske på vintern. Tillfälligtvis fångas också gäddor på pimpel och metspö.

Förvärvsmässigt fångas gäddan mest med ryssjor under leken och med saxkrok på isen under vintern. Gäddor fångas också med nät och revar,

Fint sätt vid sjökanten

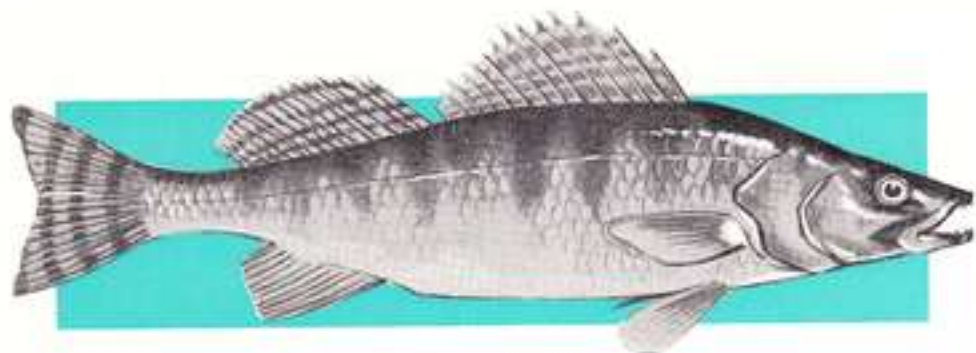
Den från 1 jan. 1955 gällande nya fiskeristadgan för hela riket upptar de allmänna reglerna för fint sätt vid sjökanten. Utöver dessa bestämmelser finns i varje län och för vissa sjöar s. k. lokala fiskeristadgar, som fastställs av länsstyrelserna efter hörande av de olika intressenterna.

Bland bestämmelserna i fiskeristadgan finner man, att det är förbjudet att använda harka, ljuster eller huggkrok på skaft (dock inte sådan huggkrok med vilken man endast bärgar en fångad fisk). Däremot är fiske med ålsax tillåtet.

Det är vidare förbjudet att fiska med sprängämne, dövande eller giftiga ämnen, elektrisk ström eller skjutvapen. Den gamla metoden att "yra glin" (narkotisera fisken) med kockelkärna är sålunda ej tillåten. Inte heller att skjuta fisk, inte ens med pilbåge, harpun eller liknande, som börjat komma på modet bland nöjesdykare. Elektriskt fiske får bedrivas på licens av fiskeritjänstemän i fiskevårdssyfte. Likaså fordras tillstånd att använda gift, exempelvis rotenon.

Ingen lax får fångas, som ej uppnått 50 cm. I saltsjön får heller ingen öring tas upp, som understiger 35 cm. Om man av misstag fångar en sådan fisk, är man skyldig att genast släppa tillbaka den i vattnet, i möjligaste mån oskadad. I denna allmänna stadga finns inget minimimått fastställt för exempelvis gädda och gös annat än i samband med handeln. I så gott som alla lokala stadgar är dock bestämmelsen att gädda och gös skall hålla minst 40 cm för att vara fångstillåten.

Av intresse är slutligen också att utplantering av fisk i sötvatten ej får ske utan tillstånd av fiskeristyrelsen eller fiskerintendenten. Man får inte ens till betesfisk använda sådan fisk, som ej förut finns i vattnet, exempelvis rudor på långreven. Tillstånd kan dock utfärdas av länets fiskerikonsulent ifall det gäller endast förstärkning av en fisksort, som redan förut finns i vattnet, eller om det gäller lax och öring. Bäst är att under alla förhållanden vända sig till fiskerikonsulenten.

GÖSEN

Kännetecken: Två ryggfenor, den främre försedd med vassa fenestrålar, den bakre mjuk.

Mörkgrön eller gråbrun rygg med 8–14 mörkare tvärband, gällocket saknar bugg.

Förekomst: I sött och bräckt, grumligt eller haloklart vatten i södra och mellersta Sverige och i Norrland.

Lagligt minimimått: 40 cm

Normal vikt: 1–2 kg

Max vikt: 14 kg

Lektid: April–juni

Lämpliga sportfiskesätt: Spinn, pimpel

Beten: Wobbler: Hi-Lo LYS och RH; skeddroy med lugna rörelser och ljusa färger: t. ex. Koster-droget, Tommy-droget och ABU-droget.

Gösens vanor

Gösen är en av våra mest utpräglade rovfiskar och borde således vara en utmärkt sportfisk. Dess vanor skiljer sig emellertid så avsevärt från andra fiskars, att man sällan fångar den i samband med exempelvis gäddfiske eller abborrfiske.

Utbredningen är inte heller lika stor som gäddans och abborrens. Gösen

föredrar nämligen grumligt och halvkligt vatten och saknas därför i flertalet klara sjöar samt i småsjöarna. I saltsjön har på senare år dess utbredning ökat i takt med föroreningarna i de större fjärdarna. Fast gösen är en värmeälskande fisk förekommer den norrut ända till polcirkeln, men saknas i Norrlands högre belägna områden.

Gösen är en typisk frivattensfisk som större delen av året uppehåller sig i vattnets centralare och djupare delar. Men nattetid gör den dock jaktraider även mot angränsande grundbottnar, om den saknar tillräcklig föda ute på djupet. Smågösen uppträder ofta i stim, som följer norsen. Den större gösen jagar även siklöja, strömming, mört, abborre och gers. Under sommaren går gösen högt i vattnet, ofta helt nära ytan. Då samlas den gärna mot större åmynningar, där den på natten går ända upp i forsarna. På vintern sprider den sig även in över grundbottnarna, och under vårflödet träffas gösen oftast ända inne i vassarna.

Gösen leker

Leken äger rum i april—juni. Den sker på fast botten på ca 5 m djup, såsom vid åmynningar, sund och utskjutande uddar. Hanarna samlas först och de hugger även under leken på bl. a. pimpel. När rommen lagts, stannar hanen kvar och vaktar den någon tid och går då till angrepp emot inkräktare. Sticker man ner en slana, där hanen vaktar, kan man känna honom stöta till den.

Särdrag hos gösen

Som liten är gösen långsmal, men blir som större tjock och klumpig. Den stora gösen är en läckerhet medan smågösen är mindre god.

Fångstmetoder

Gösen fiskas bäst på natten. I fullt dagsljus är den i regel helt inaktiv men kan vid stark vind och mulet väder tillfälligtvis hugga även mitt

på dagen. Under senhösten, då belysningen är dålig nere i djupet, brukar den nappa villigt på pimpel.

Det sportmässiga fisket sker med spinnsjö och pimpel. Yrkesmässigt fiskas gösen huvudsakligen med nät och storryssjor. Även långrev förekommer i en del vatten, och i bl. a. Vätern fångas mycket gös med ytutter.

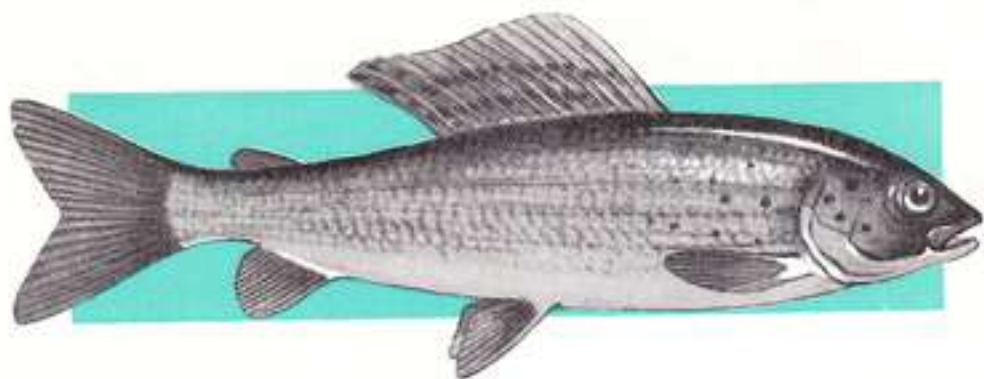

Födans inverkan på fiskköttets kvalitet

En fisk växer på den föda den kan uppta i påtagligt överskott. Tusenbröder av abborre och öring kan därför vara småväxta på grund av knapphet på näring, men ändå vara ganska feta. Ju större en fisk blir, desto större blir sannolikheten för att den näring den kräver kan bli svårupptaglig och fisken följaktligen kan magra.

Fiskköttets smak och födans art står i ett oklart inbördes sammanhang. Sillen från västkusten har annan smak än strömmingen från Östersjön, vilket uppges bero på att de äter olika slag av planktonorganismer. En öring kan få rött kött av kräftdjursdiät men också om den växer ovanligt snabbt. Köttfärg och smak tycks därför bero på tillväxthastigheten, dvs. ytterst födans mängd snarare än dess art.

Fiskens kött tar smak av vattnet. Vissa föroreningar, t. ex. fenoler, slår genast igenom i fiskens smak. Dysmak hos fisk och kräftor från vissa sjöar går över om de placeras i friskt vatten några dagar.

HARREN

Kännetecken: Ryggen skiftande i gråbrunt—blågrått, silveraktiga sidor med mörkare prickar och strimmor. Karakteristisk rödaktig ryggfena, som liknar ett segel.

Förekomst: I sött och bräckt vatten, främst i Norrland — även i Dalarna, Vättern, Motala ström m. fl.

Normal vikt: 0,2—0,6 kg

Max vikt: 3 kg

Lektid: April—maj

Lämpliga sportfiskesätt: Fluga, spinn, haspel.

Beten: Små beten på 7—12 gr;

skeddrag: Glimmy-draget, Ty-

löl-draget, Amulette; spinnare:

ABU-spinnaren, ABU-spinnaren

Reflex; flugor: Dyson Alexandra, Silver March

Brown, Fan-Wing-Royal-

Coachman.

Harren är på sina håll i Norrland nästan en "ogräsfisk" med en ganska låg medelvikt. Men den är mycket välsmakande och spelar där största rollen som husbehovsfisk.

Harren leker

Harren är lekmogen vid 2—3 års ålder. Leken sker vid islossningen på grusbotten i rinnande vatten.

Fångstmetoder

Harren är inte fullt så stridbar som öringen. Den fiskas vanligen med fluga, varvid man inte skall använda för grova grejor utan lätt, smidigt spö och tunn tafs samt små flugor. Men den fångas givetvis också med spinn och haspel och då med lätta beten. Yrkesmässigt fångas harren med utter, nät och ryssjor.

Fiskevård

Fiskbeståndet

Fiskbeståndet har på olika håll minskat under de senaste åren. En av anledningarna till detta är att de numera använda nylonnäten fiskar effektivare än de gamla grovtrådiga. En annan anledning är den utrotning av exempelvis gäddbeståndet, som sker under lektiden med nät och ryssjor.

Ogräsfisken

har blivit ett av fiskevårdens stora problem. Framför allt gynnar vattenföroreningar dessa fiskar och hotar att utrota de ädlare fiskslagen. Att stoppa vattenföroreningar är därför en angelägen åtgärd.

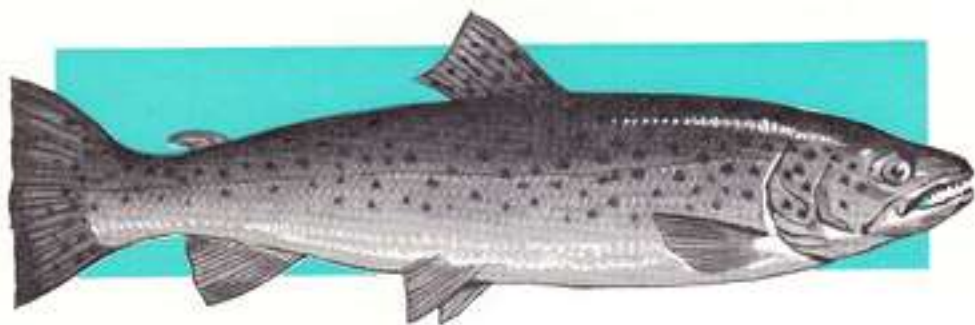
Mindre laxöringsvatten och småbäckar, som tidigare hade ett rikligt bestånd av öring är numera helt fisktomma. Dels beror detta på ren utfiskning, men även skogsdikningar och vattenregleringar har sin dryga del av skulden. I många fall kan ett öringsbestånd återställas genom byggande av dammar och höljar i de små vattendragen och inplantering av yngel.

Rotenonbehandling

En modern form av fiskevård är också rotenonbehandling av små skogssjöar, som förut endast ägt ett tämligen värdelöst fiskbestånd, och därefter inplantering av ädlare fiskarter främst öring och bäckröding. Men rotenonbehandling är mycket kostsam och kan ej ifrågakomma när det gäller större och djupare sjöar. Den praktiska gränsen torde gå vid 20 har och 10 meters djup. Man får räkna med ungefär 6.000 kronor innan man fått nytt fiskbestånd i ett sådant vatten.

Inplantering

Man har försökt hjälpa upp ett sinande bestånd genom inplantering av fiskyngel. Detta anses emellertid numera föga lönande. I stället har man gått in för inplantering av större fiskungar som fått växa upp i en skyddad fiskdamm tills de nått ett format av 5–6 cm. De har då bättre chans att leva vidare. Det är emellertid ont om sådana dammar och det är en angelägen uppgift för fiskeklubbar och fiskevårdsföreningar att anlägga odlingsdammar.

HAVSÖRINGEN

Kännetecken: Stor likhet med laxen. Havsöringen skiljer sig från denna bl. a. genom de många svarta fläckarna. Dessutom förekommer fläckar även på rygg- och stjärtfena. Den är också något klumpigare och har tjockare stjärtspole. Stjärtfenans avslutning är rak medan laxens är något V-formad.

Förekomst: I havets längs hela kusten och i större älvar och åar.

Laglig minimistorlek: 35 cm

Normal vikt: 2—5 kg

Max vikt: 15 kg

Lektid: September—november

Fredningstider: Enligt lokala bestämmelser.

Lämpligt sportfiskesätt: Spinn, haspel, fluga.

Beton: Skeddrag: Toby, Tylödraget, Plankton-Favorit, Kosterdraget; spinnare: Tandemspinnaren; flugor: Grey Mallard & Red, Red Sandy, Chillylms.

Havsöringens vanor

Havsöringens vanor påminner mycket om laxens, en vandringsfisk med ett älvliv och ett havsliv.

Havsöringen uppehåller sig som

ungel vanligen 2—4 år i sötvatten, där den lever av smådjur och insekter. Sedan vistas den ungefär lika lång tid i havet innan vandringen för lek äger rum.

Havsöringen företar inte så långa vandringar i havet som laxen. Den går ofta upp i sötvatten om vintern fastän den inte är lekfärdig. För att leka söker sig havsöringen tillbaka till vattendraget där den är född.

I havet lever havsöringen av fisk. Tillväxten är inte alls så snabb som hos laxen. Efter ett års havsvistelse brukar den nå en vikt av ca 0,5 kg. Efter två år 1,5 och efter tre år 2—3,5 kg. Havsöringen förefaller vara motståndskraftigare än laxen då den bättre klarar sig efter leken. Den kan därför bli ganska gammal och kan ofta komma upp i en vikt av 10—12 kg.

Havsöringen leker

Under augusti—september vandrar de lekmogna fiskarna upp i sötvatten. Öringen skiljer sig från laxen i det avseendet att den så snart den intagit en ståndplats börjar äta både

insekter och småfiskar. Efter leken stannar havsöringen kvar i sötvatten över vintern och vandrar på våren åter ut i havet. Ofta återkommer den för att leka på nytt efter endast en sommar i havet.

Fångstmetoder

Sportmässigt fångas havsöringen på spinn, haspel och fluga. Yrkesmässigt fångas den med not, nät, fasta redskap och ryssjor.

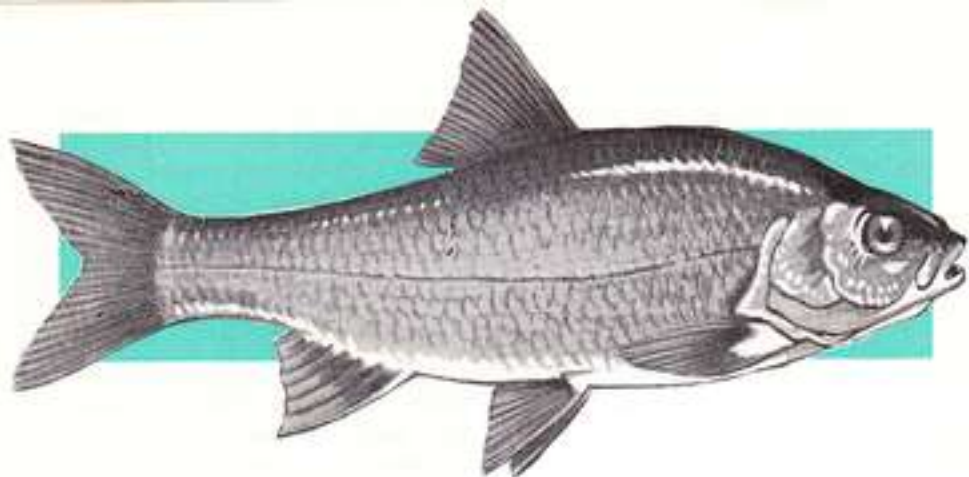
• • • • •
Två små grabbar med spinnspön på axeln.

— *Du förstår, jag kunde inte komma med delsamma. Jag gjorde några provkast därhemma och då fastnade kroken i näsan på brorsan och så blev det ett fastligt liv på farsan, för det var hans drag.*

ÖRINGEN

förekommer i olika "lokal-raser". Detta har givit anledning till en hel del missförstånd. Allt efter sin storlek brukar nämligen insjööringen kallas storöring, insjööring, bäcköring, forell etc., men alla dessa benämningar avser samma fisk.

Genom olika miljöförhållanden och näringstillgångar och möjligen olika ärftliga egenskaper får fiskarna emellertid såväl olika utseende som storlek och form. Strängt taget är också havsöring och insjööring samma fisk.

IDEN

Kännetecken: Iden förekommer i två varianter. I sötvatten uppträder huvudsakligen den bredpannade iden, färvan. Den andra idarten är havsiden som i regel benämns "ort" (ovan). Havsiden kännetecknas av brunaktiga buk- och analfenor, bred stjärtpole och mäsingsgul iris. Har en viss likhet med braxen.

Förekomst: I sött och bräckt vatten, vanligast i östkustens vattendrag och innerfjärdarna. Saknas helt i Hjälmsjön och Vättern.

Normal vikt: Ca 1 kg

Max. vikt: Ca 4 kg

Lektid: Mars—april

Lämpliga sportfiskesätt: Spinn, haspel, mete, fluga.

Beten: Alla slag av småspinnare.

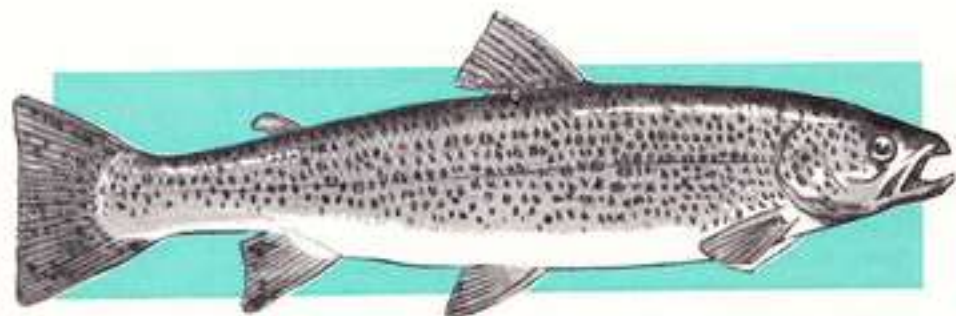
Iden är en rovfisk, som mest lever av fångloppor och fångräkor. På hösten vandrar den ofta i stora stim in i innerfjärdarna. Ibland går stimmet i ytan under livligt plaskande, då den sägs "bada" och inte är så intresserad av beten.

Iden leker tidigt på våren i rinnande vatten, gärna vid någon fors, på sten eller grusbotten.

Fångstmetoder

Genom sin styrka och storlek är iden omtyckt av sportfiskarna. Den fiskas med flera olika metoder och hugger villigt på små spinnare. Iden kan även fångas med fluga.

Yrkesmässigt fångas den med nät och not.

INSJÖÖRINGEN

Kännetecken: I sjöar är insjööringen oftast silverblank, i rinnande vatten blir den mörkare och mera prickig. Liknar f. ö. havsöringen.

Förekomst: I större och mindre åttor, bäckar, sjöar och tjärnar över hela landet.

Normal vikt: 0,3–3 kg.

Max. vikt: 23,5 kg.

Lektid: Augusti—november

Lämpliga sportfiskesätt: Spinn, haspel, fluga, pimpel.

Beten: Spinnare: Flax-spinnaren, ABU-spinnaren Reflex; skeddrag: Tylö-draget, Ninette, Lill-öring; flugor: Silver March Brown, Yeal & Red, Dyson, Peter Ross.

Den stora insjööringen är tyvärr i utdöende i våra svenska vatten. Den har funnits i flera stora norrlands-sjöar och ännu finns nog en del exemplar kvar. Men på många håll har regleringar och andra ingrepp bidragit till att storöringens lekplatser förstörts. Berömda storöringsvatten var sålunda Bolmen vid Skeen, där södra Sveriges sportfiskeklubb tidigare hade sitt klubbvatten. Storöringsfisket där var det för-

nämsta i Europa. Det var Bolmens storvuxna insjööring som vandrade ned i Bolman för att leka och kunde då tas där på fluga eller spinn. Sedan gammalt har även Storsjön i Jämtland varit ett tillhåll för verklig storöring, vidare Hornavan, Storavan m. fl. sjöar.

Insjööring i normal storlek finns emellertid talrikt i olika typer av vatten. Den förekommer i slättlandets åar lika väl som i de högt

belägna fjällvattnen. Man träffar på den i stora älvar och i små skogstjärnar. Tack vare den rikliga förekomsten och den mycket omtyckta goda smaken har öringen blivit vår kanske populäraste sportfisk.

Tillväxten är mycket olika i olika vatten. Medan den växer förhållandevis snabbt i relativt varma och näringsrika vatten är tillväxten långsam i de mera alpina och näringsfattiga vattnen.

Öringens vanor

Insjöoringen är ej vandrande i samma bemärkelse som havsoringen, fast den förefar lekvandringar från sjöar och lugnvatten upp eller ned i rinnande vatten.

Den småvuxna öringsform, som finns t. ex. i bäckar och mindre åar, torde knappast göra några större vandringar. Det är denna fisk som ofta kallas forell, ett populärt låneord från tyskan.

Insekter - fiskdiet

De mindre öringarna livnär sig i regel uteslutande på insekter av olika slag och mindre vattendjur. När öringen blir större övergår den till fiskdiet. Det är därför sällan som man på fluga får öring över ett par kilo, även om man på vissa håll och vid enstaka tillfällen kan få storöring att hugga på våt- eller torrfluga.

Beträffande insekterna spelar undervattensfödan största rollen. Den finns tillgänglig under hela året,

medan ytfödan med de flygande insekterna endast förekommer under sommaren.

Favoritföda

Där det finns god tillgång på föda, specialiserar sig öringen gärna på en viss sak t. ex. någon insekt, som svärmar eller förekommer rikligt i eller på vattnet. Det kan då vara nästan omöjligt att få den att hugga på någonting annat än sådant som liknar den föda den är ute efter.

Hungrig öring

I vatten med mera sparsam närings-tillgång är öringen mer allätare och kan förmås att ta nästan vilket bete som helst som i storlek, form och färg syns den lämplig som mat. Småoringen är dessutom i de flesta vatten alltid hungrig och hugger ofta under de mest ogynnsamma förhållanden. När man rensar en större öring kan man ibland finna en verkligt intressant provkarta på vad den kan glupa i sig, såsom sländor, gräshoppor, skraddare, maskar, mindre kräftor, spindlar etc.

Men när den är mätt eller betingelserna ur väderlekssynpunkt är mindre gynnsamma t. ex. blankvatten utan vind, stark sol osv., kan den vara oerhört kinkig, misstänksam och skygg.

Öringens intelligens

Det förefaller som om man, vad den större öringen beträffar, skulle kun-

na tala om en viss intelligens eller i varje fall starkt nyanserad instinkt. En engelsk fiskevårdare och amfibriolog, Frank Sawyer, har gjort den iakttagelsen att öringen i hans vatten — en större engelsk flod — inte reagerade när kor gick ut i vattnet, men däremot flydde skräckslagen så snart den såg skymten av en människa.

Kannibalöring

Man brukar tala om kannibalöringar som skulle vara äldre magra fiskar med stort huvud och förkrympt kropp. Detta är fel, eftersom alla öringar, likaväl som de flesta andra rovfiskar, är kannibaler, dvs. gärna slukar sin egen avkomma. De s. k. kannibalöringarna är sålunda degenererade fiskar, som av ålderdomssvaghet fått svårigheter att skaffa sig tillräckligt med föda.

Öringen leker

Leken äger rum i strömmande vatten över grus eller småsten. Under leken får öringen liksom laxen en typisk lekdräkt med mörkbruna till röda prickar. Öringen slutar inte äta förrän den kommit ganska nära lektiden. Lektiden varierar mellan augusti och november allt efter de lokala förhållandena.

Rekordöringen

Storöringen kan hos oss troligen nå en vikt av 12 kg. Den största insjööring som fångats på spö i Sverige

togs på spinn år 1959 i Kallströmmen. Den vägde 11,1 kg. Från Finland har emellertid större insjööringar rapporterats.

Världsrekordet lär vara en öring på 23,5 kg fångad i ett tillopp till Bodensjön i Schweiz. I den stora norska insjön Mjøsa har öringar på 16,5 och 18 kg fångats med nät och under dragrodd.

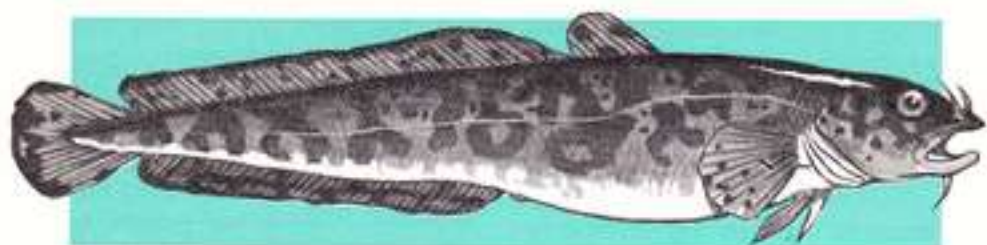
Fångstmetoder

Den mesta småöring — insjööring — som fångas i våra vatten, tas på spinn eller haspel. Det rör sig då ofta om fiskar på 2—3 hekto. I många av våra öringstvatten kan man under högsommaren inte räkna med mycket större fisk. Våren och hösten har man bästa chansen att komma i kontakt med större öring.

På vissa håll i Norrland kan man få mycket stor öring på spinn strax efter islossningen och sista dagarna i augusti och början av september när leköringen är på väg i strömmande vatten från sjöarna.

Många gör det felet, att de fiskar i de s. k. barnkamrarna, grunda strömmar eller grundhöljor, där öringssyngel och småfisk brukar uppehålla sig. Så stark som tillströmningen av sportfiskare nu blivit till de mer centralt belägna norrlandstvatten måste sådant yngelfiske bidra till att tillgången blir sämre. Fisken hinna inte växa upp till matnyttig storlek.

Yrkesmässigt fångas öringen med utter, nät och not.

LAKEN

Kännetecken: Skäggtöm på hakan, små fjäll insänkta i huden. Två ryggsfenor, varav den bakre liksom analfenan mycket lång. Svartgrön eller brunaktig rygg, grå buk, sidorna har mörka fläckar och strimor.

Förekomst: I sött och bräckt vatten upp till fjällregionen.

Normal vikt: 0,5—2,5 kg

Max. vikt: Ca 10 kg

Lektid: December—mars

Lämpliga sportfiskesätt: Pimpel.

Beten: Diverse pirkar t. ex. Record-pirken och Prisma-pirken.

Lakens vanor

Laken är torskens enda sötvattenssläktning. Den är främst en rovfisk, men håller tillgodo med all slags animalisk föda. Av alla våra sötvattensfiskar torde laken ha den lägsta trivseltemperaturen. Den är livlig och i rörelse hela vintern, men

ligger i somnardvala i sjöar som saknar större djup. Laken är en nattjägare som mest är i farten när mörkret är som tätast. Vintertid metas den också allmänt på natten från isen. Fast den inte är i rörelse på dagen nappar den dock när man träffar på den.

Lekvanor

Leken pågår från jul till ett stycke in i mars på efter hand allt större djup. Leken sker företrädesvis i stäm och laken kan förmodligen, i likhet med släktingen torsken, avge och uppfatta lockljud. Den nappar även under lektiden och det har inträffat att pimpelfiskare kommit på ett lekande stäm och dragit upp hundratals lakar ur några få hål.

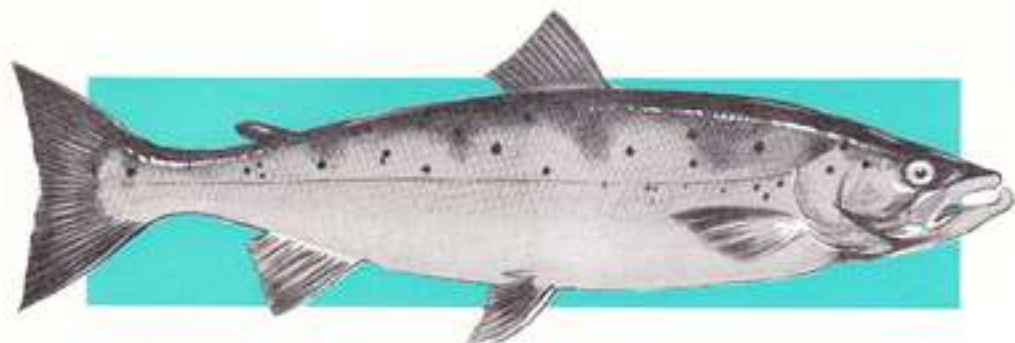
Fångstmetoder

Liksom torsken är laken bäst i månader med "r" i namnet. Den är god även på sommaren om den anrättas omedelbart efter fångsten. Laken fiskas sportmässigt huvudsakligen med pimpel. Ett annat populärt sätt är att vintertid "klubba" lake, när den står med nosen mot isen. Yrkesmässigt fångas laken med ryssjor, revar och nät.

Med far som mor

Liksom hos människorna finns även hos fiskarna olika grad av föräldrakärlek. Hos bassen är det pappan, som självmant och ansvarsfullt tar hand om de flesta uppgifterna vid tillökningen i familjen. Oftast innan temperaturen blivit tillräckligt hög, söker han sig en skyddad plats, som är lätt att försvara. Det kan ta honom flera dagar att förbereda boet. Först står han i det närmaste vertikalt i vattnet och sopar botten med stjärtfenan, större stenar drar han bort med munnen. Normalt får lekplatsen en diameter, som är ca 2 gånger hanens längd — ja, ända upp till en meter eller mer.

Medan bobygget pågår väntar honorna ute på djupet tills vattnet når lämplig temperatur. Sedan söker de sig in till de bobyggande larnarna. Så fort en hane upptäcker en hona försöker han tvinga hense in i boet, varvid honan rymmer ut på djupet förföljd av hanen, som emellertid snabbt återvänder till boet. Samma uppvaktning upprepas ett antal gånger tills den äggfyllda honan stannar kvar i boet och lägger äggen. Efter någon timme lämnar honan självmant boet eller också driver hanen ut henne. Själv stannar hanen och vaktar äggen och boet mot inkräktare. Efter 7—14 dagar kläcks äggen. — Ett par dagar försöker hanen att hålla ynglet samlat i boet, sedan leder han det in på grunt vatten där han ständigt simmar omkring det tills "familjen" sprids efter 2—9 dagar, ibland först efter flera veckor.

LAXEN

Kännetecken: Blanklaxen är en sällsynt vacker fisk, något slankare i kroppsformen än havsöringen och med grögrön rygg, silverfärgade sidor med ett fåtal svarta fläckar över sidolinjen, vit buk.

Förekomst: I öst- och västkustens stora älvar och där.

Laglig minimistorlek: 50 cm

Normal vikt: 8–15 kg

Max vikt: 36 kg

Lektid: September—november

Fredning: Enligt lokala bestämmelser.

Lämpliga sportfiskesätt: Spinn, haspel, fluga.

Beten: Skeddrag; Plankton-Favorit, Islands-draget, Toby, Salar; spinnare: ABU-spinnaren; flugor: Thunder & Lightning, Silver Doctor, Silver Grey, Chillimps.

Laxens vanor

Sportfiskarens förnämligaste byte är laxen, som på våren och sommaren vandrar in från havet upp i rinnande sötvatten, där den leker på hösten.

Laxen är en typisk vandringsfisk och har två liv — ett älvliv och ett havsliv. Under olika stadier växlar laxen starkt i utseende.

Stirr

Det nykläckta laxynglet kallas stirr och livnär sig på insektslarver och andra smådjur. På sidorna har stirren stora blåaktiga fläckar, som skiljer den från öringssynglen.

Smolt

Efter genomsnittligt 2–3 år grips stirren av utvandringsdriften och

kallas då smolt. Då har den fått silverglans och en del svarta fläckar.

Laxen vandrar

Laxen från våra östliga sötvatten söker sig dels långt ut i Östersjön och även in i Öresund. Från västkustens vattendrag går den ut i Skagerrack, Nordsjön och Atlanten.

I havet övergår laxen till fiskdiet och växer mycket snabbt. Efter ett års havsvistelse kan den vara uppe i 1,5 kg, efter två år 4—6 kg, efter fyra år kan den ha nått en vikt av 20 kg.

Lekvanor

Efter 1—4 år återvänder laxen för att leka till det rinnande sötvattnet, där den föfts.

Troligen är det bl. a. laxens utomordentligt fina luktsinne som leder den tillbaka till rätt plats.

I sötvattnet upphör laxen att äta. Allt eftersom lektiden närmar sig försvinner den utpräglade silverglansen. Den blir magrare och mörkare och börjar skifta i gult, svart och rött. Hanens krok dvs. den uppåtböjda underkäken blir mer framträdande.

Leken äger rum i september—november över grus och stenbottnar i strömmande vatten.

Efter leken blir laxen mycket kraftlös och kallas då vraklax. Ett stort antal dör, en del går kvar i sötvattnet till våren och kan då hugga igen på sportfiskarens bete. Slutligen driver en del med strömmen ut i havet. Sedan de åtit upp sig återvänder de en andra gång till älven. Endast ett

fåtal laxar klarar sig efter den andra leken och återvänder till älven för att leka en tredje gång.

Laxen huggar

Den nystigma laxen är piggast på att hugga. Ju längre den får stå i sötvattnet desto mer avtar hugglusten.

Till skillnad från havsöringen har laxen mycket bestämda uppehållsplatser vid olika vattenstånd. Vid högvatten står den kanske i nedre delen av en hölja medan den vid lågvatten intar en annan plats i samma hölja. Den lokala expertisen brukar ha mycket bra reda på laxarnas ståndplatser.

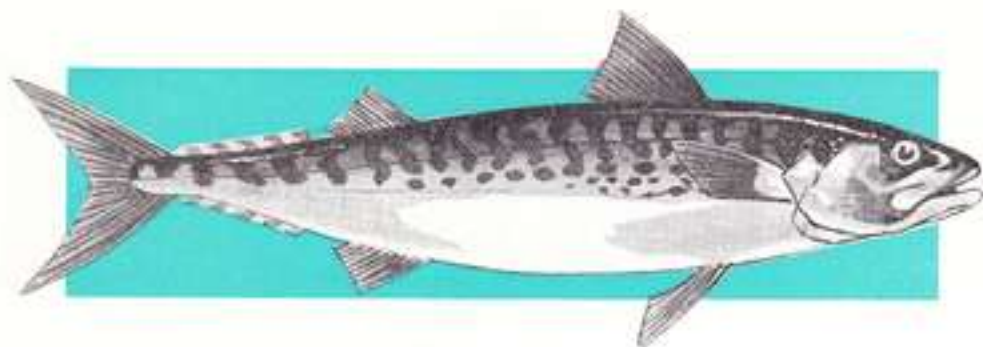
Irritation eller reflex

Eftersom man anser att laxen inte intar någon föda i sötvattnet är det ganska egendomligt att den huggar. Troligtvis beror detta på att den irriteras av betet eller att hugget är en reflexrörelse.

Laxens lust att hugga influeras bl. a. av yttre betingelser, som t. ex. vattenstånd och vattentemperatur. Ingetdera får vara extremt högt eller lågt.

Fångstmetoder

Sportmässigt tas laxen på fluga, spinn och haspel från land eller båt. Yrkesmässigt fångas den i älvarna med not, nät och fasta redskap, i havet med nät, flytrev (laxlina) och ryssjor.

MAKRILLEN

Kännetecken: Långsträckt, spöformig kropp, marmorerad rygg, pärlmorvit buk. Bakom bakre ryggfenan och analfenan fem—sex småfenor.

Förekomst: I saltvatten—från Nordkap till Medelhavet, i Skagerack, Kattegatt och södra Östersjön.

Normal vikt: Ca 0,5 kg

Max vikt: 2—3 kg

Lektid: Maj—juni.

Lämpliga sportfiskesätt: Spinn, haspel, pimpel

Beten: Skeddrag; Toby-droget, Tylö-droget, Glimmy-droget; Record-pirken; lysrökor.

På vintern vistas makrillen på de stora djupen i Nordsjön. Tillgången på makrill under våren vid västkusten beror på styrkan av den undervattensström som på våren går in mot Kattegatt genom Skagerack.

Makrillens vanor

Som liten lever makrillen främst av planktondjur. Som större ägnar den

sig i stor utsträckning åt småsillen. De allra största brukar specialisera sig på räkor.

Makrillen uppträder sällan ensam utan gärna i stora stim. Ofta ser man dessa stim på långt avstånd som en mörkblå krusning i ytan. Måsarna följer gärna stimmen och ger således fiskaren god vägledning. Vid vissa tillfällen jagar makrillen på ett sätt, som både hörs och syns på långt håll. Den samlar sig sida

vid sida och rusar upp mot ytan med vidöppna käftar. Det kan låta som om någon slängde ut en jättenäve med grus i sjön. Fisken tycks då jaga blint och nappar vid dessa tillfällen sämre på fiskarens pilkar och lysräkor. Ibland kan den makrill, som visar sig, vara jagad av tonfisk och skvalar då fram i ytan, nästan hoppande på stjärtarna.

Makrillen leker

i maj och juni och är lekmogen vid 2—3 års ålder. Leken sker i de övre vattenlagren, där makrillen samlas i mycket stora stäm.

Speciella särdrag

Makrillen är en av våra snabbaste fiskar och i förhållande till storleken utomordentligt stark. Den är nästan ständigt i rörelse. Kroppsmuskulaturen är rikligt försedd med blodkärl. Detta medför en rik syretillförsel, som gör makrillen nästan outtröttlig.

Ryggen kan fällas in i en skåra, som landningsstället på ett flygplan, och vittnar om vilken snabbsimmare makrillen är. Det är meningslöst att under fiske söka bärga den med håv. Att fiska med klenna linor är vanskligt.

Makrillen växer snabbt. Andra året väger den 1—2 hekto och efter tredje eller fjärde året är den fullvuxen med en medelvikt något över halv-kilot.

Makrillen är en välsmakande, fet och näringsrik fisk.

Fångstmetoder

Sportfiskaren begagnar huvudsakligen spinnspö med pirk och lyskro-

kar eller ytgående skeddrag. Av yrkesfiskare fångas den främst med snörpvad, bottengarn, rännörj, motor och pilk. I april och maj pilkas den i ytan från räkträlarna ute på havet, och i slutet av maj infinner den sig allmänt vid kusten, där den stannar någon tid men på nytt vandrar utåt under högsommaren. I mitten av augusti kommer höstmakrillen, och september är den stora makrillsäsongen, då man ser mängder av småbåtar på alla vikar och fjärdar.

Hur vet man hur gammal en fisk är?

Det ser man enklast på fjällen. Dessa tillväxer nämligen i ytterkanten. Tillväxten går långsammare på vintern och varje år bildas ett mörkare, smalt fält och ett ljusare och bredare. Fjället får alltså årsringar precis som ett träd. De syns tydligt, då man håller upp fjället mot ljuset. Man räknar mittpunkten för ett år och räknar sedan årsringarna utanför kärnan.

Hos somliga fiskar som saknar fjäll och där fjällen är mindre utvecklade kan man avläsa åldern på fiskens hörselstenar. Dessa finns i fiskens hjärna och årsringarna räknas på samma sätt som på fjällen.

RÖDINGEN

Kännetecken: Silverglänsande bottenfärg, ryggen skiftar i blått, grått, brunt eller grönt, gulvit buk, grå fenor.

Förekomst: I Vättern, Sommen och en del andra sydsvenska vatten samt allmänt i norrlandssjöar.

Normal vikt: Storröding 0,5—1,5 kg, fjällröding 0,3—0,6 kg.

Max vikt: 10 respektive 3 kg

Lektid: September—november

Lämpliga sportfiskesätt: Spinn, haspel, fluga, pimpel.

Beten: Spinnare: ABU-spinnaren Reflex, Flax-spinnaren; skeddrag: Tylö-droget, Ninette, Lill-öring; flugor: Parmachene Belle, Mallard Claret & Blue, Wickhams Fancy, Sherry Spinner, Red Spinner.

Rödingen är den kanske minst utforskade av våra luxartade fiskar. Man brukar skilja på två huvudformer — storrödingen eller ljusrödingen och den typiska fjällrödingen eller mörkrödingen. Likaväl som man kan säga att öringen är en enda fisk med utpräglade miljö- eller lokalformer så anser man också att det endast finns en rödingras

fast den är uppdelad i olika lokalformer.

Rödingen är en utpräglad kallvat-tensfisk och fordrar klart, syrerikt vatten. Storrödingen förekommer i en del norrlandssjöar bl. a. i Torne träsk där man förr talade om storkhuvad och småhuvad röding. Vidare finns den i en del vatten söderut framför allt i Vättern och Sommen.

De största rödingar, som fångats i svenska vatten, kommer från Sommen, där rödingen kan nå en vikt av ca 10 kg. Storrödingen i Vättern och Sommen växer betydligt snabbare än fjällrödingen. I Vättern räknar man med att den på sex år når en vikt av ca kilot, medan den under samma tidrymd i fjällvatten uppnår ca 0,4—0,5 kg.

Rödingens vanor

Den stora rödingen i Vättern går i stäm liksom rödingen i många fjällsjöar. Den brukar då ofta kryssa omkring i ytan och äta plankton, när väder och temperatur är gynnsamma. Plankton utgör framför allt den mindre rödingens föda. Större röding övergår i regel till fiskdiet. Till skillnad från öringen är rödingen en ganska försiktig fisk. De sportfiskare, som fiskat både öring och röding, torde ha märkt rödingens vana att ofta hugga mycket nått och försiktigt — många gånger så att man knappast känner att man har hugg. Den brukar liksom läppja på betet och man måste då snabbt ge mothugg för att kunna kroka fisken.

Precis som när det gäller öring och andra fiskar finns det även bestånd av småvuxen röding — dvägröding — även i stora vatten. Sådan röding träffar man på t. ex. i den stora sjön Rogen i Härjedalen, där öringen kan bli upp till en 7 å 8 kilo kanske även större, men där man sällan får en röding över halvkilot.

I en sjö med både röding och öring konkurrerar de båda fiskarterna starkt och man kan t. ex. träffa på små fjällsjöar där rödingen är ma-

ger och talrik, medan öringen förekommer mera sparsamt men i gengäld är fetare och i bättre kondition.

Utöver de här nämnda salmoniderna har vi även *regnbågsforellen* och *bäckrödingen*. Regnbågsforellen förekommer mera sällan i fria vatten, utan är i vårt land en typisk dammfisk i odlingsanläggningar.

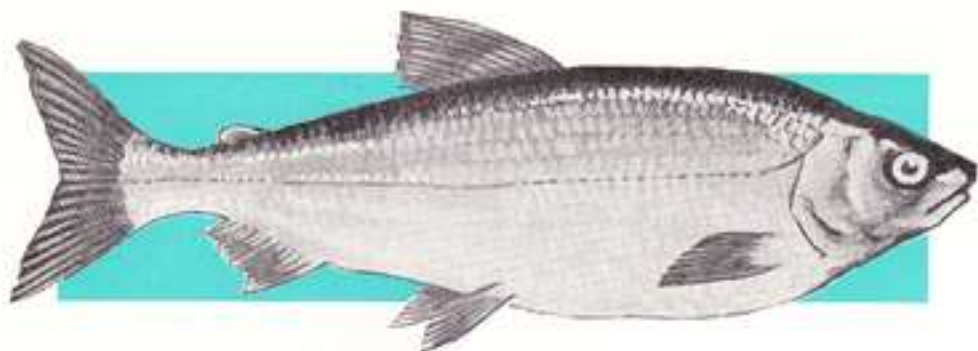
Bäckrödingen finns inplanterad i en del svenska vatten, men förekommer mycket sparsamt i jämförelse med den vanliga rödingen och är i allmänhet ganska småvuxen. Som flugfiskeobjekt är den mycket trevlig.

Rödingen leker

Leken äger rum mellan september och november. Även rödingen har för vana att återgå till födelseplatsen för att leka. Lekplatserna ligger på ganska grunt vatten på grusad eller stenig botten. Rödingen är lekmoget vid 4—6 års ålder och leker ofta 2—3 år i följd.

Fångstmetoder

Man kan inte fiska den stora sjörödingen på fluga. Den måste tas på spinn — vilket också kan vara vanskligt, då fisken går djupt — eller på pimpel. I Vättern har man pimpelat upp en hel del storröding. I Norrland bedrivs också vintertid ett intensivt pimpelfiske. Det finns vatten där det kan vara rätt svårt att få någon röding sommartid, men där man under vintervintern i mars eller april under gynnsamma betingelser kan göra massfångster.

SIKEN

Kännetecken: Gröbrungrön rygg med skiftning i blått, silvervita sidor, vit buk. Överskjutande överkäke. Kort ryggfena, liten fettfena.

Förekomst: I silt vatten och vid ostkusten, ej fjällregionen.

Normal vikt: 0,5–2 kg

Max vikt: 7,5 kg

Lektid: September—februari

Lämpliga sportfiskesätt: Fluga, pimpel, mete.

Beten: flugor: Mallard-flugorna, Butcher, Royal Coachman, March Brown; pirkar: Record-pirken, Prisma-pirken.

Det finns ett flertal olika sikarter, t. ex. storsik, blåsik, älvsik, planktonsik och även aspsik. Alla är närbesläktade men kan variera avsevärt i vikt och storlek. Siken lever vanligen i stam på olika djup från grunt vatten till 150 m. Beroende på storleken lever den av plankton, bottendjur och fisk. Den störväxta siken är välsmakande.

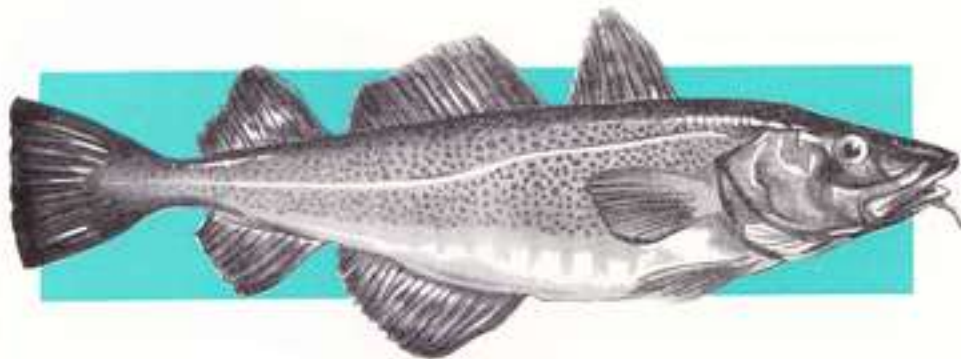
Siken leker

Siken leker från september till februari i rinnande eller stillastående

vatten. Varje bestånd leker ca 14 dagar. Tidpunkten beror på det djup, på vilket beståndet befinner sig.

Fångstmetoder

Sportmässigt fångas siken på fluga, pimpel och mete. När siken går upp i rinnande vatten, brukar den ta ganska villigt på fluga, men även när den går ytligt i sjöarna kan man fiska den på små torr- eller våtflugor. Yrkesmässigt fångas sik med nät, nol och ryssjor.

TORSKEN

Kännetecken: Tre ryggfenor, sköggötöm på underkäken. Karakteristiska mörka fläckar på den gråbruna eller brungröna ryggen.

Förekomst: I salt och bräckt vatten från västkusten till Ålands hav och Bottniska viken.

Normal vikt: 3–10 kg

Max vikt: 40 kg

Lektid: Våren (i Östersjön alla årstider).

Lämpliga sportfiskesätt: Spinn, löspjel, pimpel.

Beten: Skeddrag; Glimmy-draget, Koster-draget; pirkar: Record-pirken, Prisma-pirken; spinnare: ABU-spinnaren, ABU-spinnaren Reflex.

Torsken är en utpräglad kallvattensfisk, som trivs på ända ned till 200–400 meters djup. En torskhona kan lägga några miljoner romkoru. Torsken förekommer talrikast längs västkusten och i södra Östersjön.

Tack vare det välsmakande köttet och den vitaminrika levern har torsken en stor betydelse för Europas

matförsörjning. Sedan gammalt bevaras torsken genom torkning, numera mest genom djupfrysning.

Torsken leker

Torsken är lekmogen efter 5–6 år och leken äger för det mesta rum på våren på ca 80 meters djup där den samlas i stora låta lekxvärmar.

Torsken och sportfiske

Spinnfiske efter torsk har fått en enorm utbredning under de senaste 10 åren. Den egentliga säsongen är hösten och vintern. Västkusten upplever i oktober och november en andra turistsäsong genom den invasion av spinnfiskare, som kommer från inlandet.

Varna somrar går torsken långt ut från kusterna och ner på stora djup. Men under kyligare somrar är den tillgänglig även från stränderna vid västkusten och i de yttre fjärdarna vid ostkusten.

Den torsk, som fiskas från stränder och holmar, uppträder ofta inne i den grundaste tången, där den söker efter tångkrabbor. Vid ostkusten le-

ver dock torsken mest av strömning och bottendjur och kommer sällan inom kasthåll från stränderna.

Där tobis förekommer rikligt, såsom vid Skånes och Gotlands kuster samt här och var vid smålandskusten, kan dock periodvis bedrivas spinnfiske efter torsk från holmar och stränder.

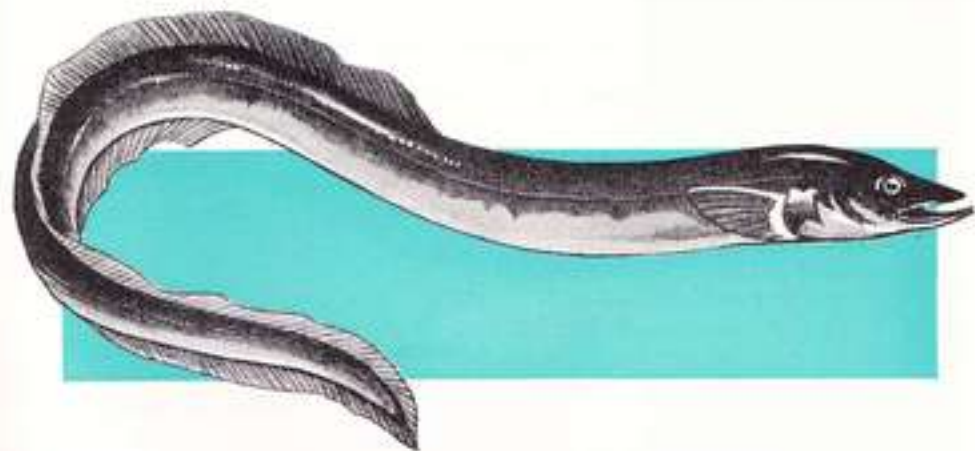
Fångstmetoder

Torskfiske med spinn är mycket populärt, men den fångas även med pirk på djupare vatten. Detta fiske är vanligt även på isen vintertid. Yrkesmässigt fiskas torsken mest med långrev, trål och not. De största torskfiskena äger rum vid New Foundland och nord-norska kusten, särskilt Lofoten.

Hur dödar man fisken?

Fiskens gälar är avsedda för andning under vattnet. Så fort den kommer upp i luften kommer den därför att lida av syrebrist. Det snabbaste och mest humana sättet är att döda fisken omedelbart innan man kroat av den. Man tar ett tag över ryggen och ger den med den s. k. fiskdoktorn ett stick i nacken strax bakom ögonen. Man kan också ge den ett hårt slag med t. ex. skaftet på en kraftig huggkrok så att nacken bryts. Man bör inte döda den genom att slänga den i baken eller i botten på båten, eftersom fiskköttet då skadas. Dessutom kan gallblåsan spricka och orsaka dålig smak.

Fiskdoktorn är även mycket praktisk att ha till hands t. ex. när göddan svält betet så att det fastnat långt nere i halsen. Om man, sedan man först snabbt dödat henne, klämmer till underifrån bakom gälarna öppnas käften och man kan med fiskdoktorn lätt lossa betet.

ÅLEN

Kännetecken: Ung ål — gulål: grågrön rygg, gul buk. Vuxen ål — utvandrings- eller blankål: svart rygg, gråvit buk.

Förekomst: I sött, bräckt och salt vatten utom inre Norrland.

Normal vikt: 0,5—1 kg

Max vikt: 6—7 kg

Lektid: Vid 4—10 års ålder i Sargassohavet

Lämpliga sportfiskesätt: mete

Beten: mask, hel småfisk.

Ålen kommer som yngel med Golfströmmen till de svenska kusterna, där större delen vandrar upp i sötvatten medan de övriga stannar vid kusten. När ålen efter normalt 4—10 år är vuxen, börjar lekvandringen till Sargassohavet, där fisken dör efter leken.

Vanor

Ålen äter animalisk föda, småfisk, maskar, kräftor, rükor m.m. Särskilt svår anses den vara på kräftor.

Vintern tillbringar den nerkrupen i botten och förtär då ingen föda. Tidigt på våren söker den unga ålen (gulålen) sig in i grunda vikar, där vattnet tidigt blir uppvärmt. Den stannar där tills vattnet även ute i djupet ger tillräcklig livsvärme.

Ålen vandrar

Ålen har stor förmåga att ta sig fram under vandringen. Den kan klättra över höga dammar och hinder och kan gå upp till 2 km på land. I vått

gräs slingrar den sig så snabbt att man har svårt att följa den. Den vuxna ålen (blankålen) börjar i sötvattnen vanligen sin vandring på våren, när vårflödet underlättar framkomligheten i vattendragen. Under sommaren gör den uppehåll, men fortsätter vandringen på hösten, så snart det börjar bli kallare i vattnet.

Ålen och leken

Sedan ålen i sötvattnet fått en anseelig fetthalt och gått över till blankålsstadiet, upphör den helt att äta. Då börjar lekvandringen mot havet.

I Östersjön förenar sig ålen från de östra delarna med ålen från Sverige och beger sig genom Öresund, ut i Kattegatt och vidare till lekområdet.

Vandringen längs med kusten tycks vara livligast under natten och vid nymåne. Ålen går gärna ett stycke från kusten, men vind och ström kan föra den i stora mängder in mot land.

Fångsimetoder

Sportmässigt fångas ålen endast med mete. Ålmetet vid västkusten kan stundom vara verkligt givande.

Under grundvattensperioden fångas ålen i ryssjor, därefter med håde långrev och ryssjor, som sträcks på djupet.

Under vandringen i sötvattnen fångas den i ålkistor samt här och var med ålryssjor och lanor och i havet med ålhomnor och botten-garn.

Simblåsan

Flertalet fiskar har simblåsa. Den utgör en speciell del av tarmen och dess funktion är bl. a. att hålla fisken på det djup den befinner sig. Genom att då och då göra några lätta rörelser med fenorna kan den stå stilla utan vare sig att sjunka eller att flyta upp. Fisk som inte har simblåsa, måste förbruka avsevärd energi för att hålla sig på ett bestämt djup. Detta torde vara en orsak till exempelvis makrellens blixtnabba skiftningar av djup.

Men simblåsan har också andra uppgifter. Den står t. ex. i hörselns tjänst och är samtidigt ljudproducerande organ hos fiskarter som frambringar ljud. Den fungerar hos somliga fiskar även som en primitiv lung.

Simblåsans gas utgörs av syre, kväve och koldioxid. Hos fiskar med öppen simblåsa kommer en del av denna gas från luften. Andra fiskar har slutna blåsa. Då kommer gasen från en gaskörtel på blåsans vägg. En abborre kan t. ex. för några minuter för blodets syresättning utnyttja syret i simblåsan och därigenom göra korta exkursioner till syrgasfattiga delar av vattnet närmast botten. Den slutna simblåsan gör även att abborren är mycket känslig för ändringar i lufttrycket.

Klara 12 rätt på frågorna i 1:a kursbrevet

Svaren finns i brev 2,

1 x 2

1. Sportfiskets vagna stöd i

- 1 Amerika
- x England
- 2 Sverige

2. Abborren är

- 1 Kallvattnsfisk
- x Saltvattnsfisk
- 2 Varmvattnsfisk

3. Gäddan buggar

- 1 Var tredje vecka
- x Beroende på storlek och tillgänglig föda
- 2 Inte när hon har skalldott

4. Idean förekommer

- 1 Endast på västkusten
- x Speciellt i de nordländska älvarna
- 2 Vanligast i östkustens vattendrag och innersjöar

5. Laxen

- 1 Har sämst dag-tivostemperatur
- x Hugger läst mätt på dagen
- 2 Är livligast i sommarvärmen

6. Silur

- 1 Är sänkskrädd som används till vardisier
- x Ej utvandringso mogen livstunge
- 2 Hon efter sikan

7. Havsringen

- 1 Återgår i läknet med laxens till sin födelseplats för att leka
- x Leker i motveta till laxen på bankarna i havet
- 2 Leker i läknet med laxen endast en gång

8. Siljere äring nappor

- 1 Bäst på fluga då den lever mest på insekter
- x Bäst i stilla, soligt väder
- 2 Inte gärna på fluga då hon lever mest på fisk

9. Man säger ogräsfisk/skräpfisk, men:

- 1 All fisk kan vara ogräsfisk
- x Dinsen är en ogräsfisk
- 2 Den enda ogräsfisken är trosskruderna

10. Fisharnas ålder kan man bestämma genom:

- 1 Att räkna fjällen
- x Att räkna åderna
- 2 Att läsa av åtringarna på ett rostade fjäll

11. Om feta och magra fiskar

- 1 I samma vatten kan finnas små feta och stora magra fiskar
- x I ett vatten finns antingen bara feta eller bara magra fiskar
- 2 I varmt vatten blir fisken fet, i kallt vatten blir den mager

12. Åren leker

- 1 Varje år i de svenska älvarna
- x Först sedan den lämnat Sverige
- 2 Inom den kommit till Sverige

Innehåll brev 1

Våra sportfiskar

Abborren	4
Bassen	8
Gäddan	10
Gösen	14
Harren	16
Havsöringen	18
Iden	20
Insjööringen	21
Laken	24
Laxen	26
Makrillen	28
Rödingen	30
Siken	32
Torsken	33
Älen	35

Övrigt

Sportfiskets historia	2
Fiskarnas släkten	7
Fint sätt vid sjökanten	13
Fiskevärd	17
Hur vet man hur gammal en fisk är	29
Hur dödar man fisken	34

Brev 2 handlar om rullar för spinn-, haspel- och flugfiske, deras konstruktion och funktion.